

Preventie en toepassing van afzondering en fixatie in de jeugdhulp

Webinar 27 april 2022

AGENTSCHAP
ZORG &
GEZONDHEID

DEPARTEMENT
WELZIJN
VOLKSGEZONDHEID &
GEZIN

Opgroeien

VAPH

VLAAMS AGENTSCHAP VOOR
PERSONEN MET EEN HANDICAP

STEUNPUNT
WELZIJN
VOLKSGEZONDHEID &
GEZIN

Welkom

- ▶ **Praktische afspraken o.w.v. groot aantal deelnemers**

- Camera en geluid van de deelnemers staan uit
- Chat enkel te gebruiken om technische problemen te melden
- Het webinar wordt opgenomen en achteraf ter beschikking gesteld

- ▶ **Wie neemt er deel?**

- Maandagochtend 440 registraties !

Programma

- ▶ **Situering van de beleidscontext door Peter Casteur, Opgroeien**
- ▶ **Ontwikkeling en inhoud van de richtlijn door dr. Kathleen De Cuyper en prof. dr. Tim Opgenhaffen**
- ▶ **Voorstel implementatieproces en opstart dialoog door Jos Theunis, VAPH**
- ▶ **Slotwoord door Minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding Wouter Beke**

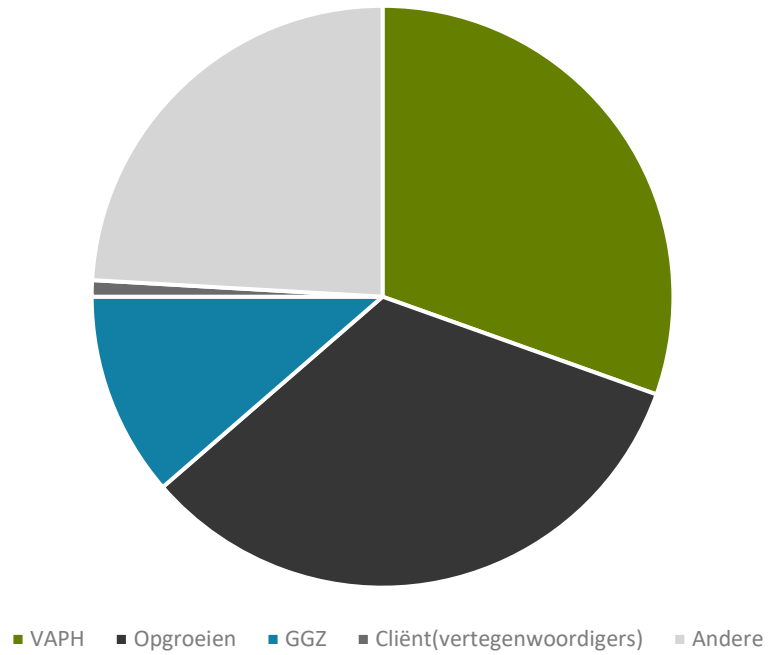

Vlaanderen
is zorgzaam samenleven

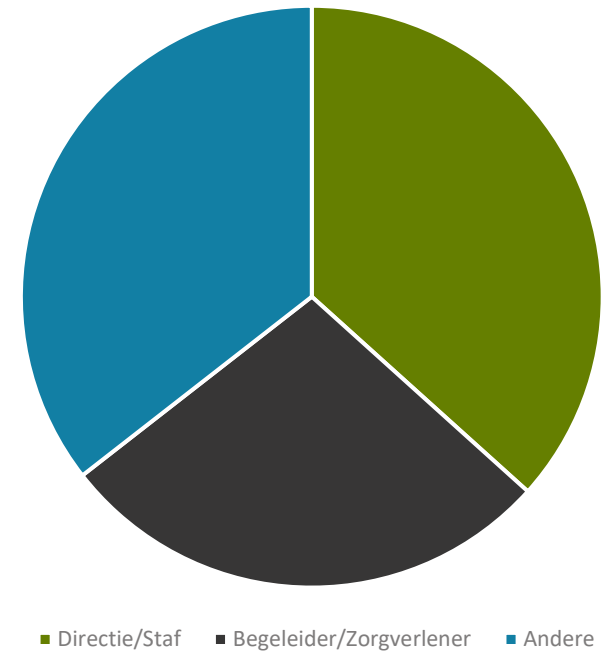
Beleidscontext en kader

Peter Casteur

Sector

Functie

Vlaanderen
is zorgzaam samenleven

Start van een participatief traject...

Belang van dialoog met het werkveld...

**Grote, rijke diversiteit aan kinderen, jongeren, trajecten
en settings...**

**Gemeenschappelijk doel: zorg en ondersteuning voor
kinderen, jongeren en hun omgeving...**

Gebruik afzondering / fixatie

► **In de eerste plaats ingrijpend voor:**

- Kinderen, jongeren en hun omgeving;
- Medebewoners;
- Zorg- en hulpverleners;

→ Focus op **preventie**

→ Veilig, humaan, respectvol toepassen

Onzekerheden, vragen, ... : niks mis met 'zoeken'

Intersectorale multi-disciplinaire richtlijn: ambitie

- ▶ **Gemeenschappelijk in alle settings brede jeugdhulp – wel aandacht: diversiteit;**
- ▶ **Juridisch, mensen- en kinderrechtelijk onderbouwd;**
- ▶ **Internationale standaarden... ook hier kijken over de grenzen naar goede praktijken;**
- ▶ **Herkenbaar – diverse perspectieven:**
 - (ortho)pedagogisch, klinisch-psychologisch
 - Goede praktijken – zeer belangrijk !
 - Jongeren en ouders
- ▶ **Voor directies en beleid voorziening, hulp- en zorgverleners, overheid.**

Belangrijke initiatieven: evolutie...

- ▶ Beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding;
- ▶ Thematische inspectieronde Zorginspectie 2016 -2018: kinder- en jeugdpsychiatrie, toenmalige proeftuinen en OOC, Gemeenschapsinstellingen en Vlaams Detentiecentrum en de multifunctionele centra voor minderjarigen met een handicap;
- ▶ Referentiekader en MDR residentiële geestelijke gezondheidszorg;
- ▶ Vorming en procesbegeleiding preventie van agressie ICOBA;
- ▶ Preventieve infrastructurele maatregelen – VIPA

Positieve dynamieken en goede praktijken: die zijn er al!

Maandcommissarissen

‘Sleutelmomenten’

Tool ‘bewust omgaan met vrijheidsbeperkende maatregelen’

Inspanningen in de voorzieningen: comfortrooms, snoezelruimtes, vluchtroutes, herzien regels en afspraken met jongeren, ...

Internationaal... eens breder kijken dan Vlaanderen

Vlaanderen
is zorgzaam samenleven

Noodzakelijke basis participatie, leefklimaat, kinderrechten

- ▶ Versterkt inzetten op kinderrechten en participatieruimte in de gemeenschapsinstellingen;
- ▶ Projecten met Cachet, zowel binnen Opgroeien, VAPH als Geestelijke Gezondheid;
- ▶ Leertrajecten positief leefklimaat met de academische werkplaats leefklimaat;
- ▶ Eigen regie kinderen, jongeren, gezinnen;
- ▶ Versterking rechtspositie jongeren gesloten opvang en breder – onderzoek SWVG en beleidstraject.

Bredere verhaal...

- ▶ **Gedeelde verantwoordelijkheid in functie van gepaste zorg en vermijden van breuken**
- ▶ **Werken in netwerken**
- ▶ **Samenbrengen van expertise**
- ▶ **Bredere uitrol jeugddelinquentierecht en heroriëntering gemeenschapsinstellingen**
- ▶ **De stem van de kinderen, jongeren, begeleiders...**

Het onderzoek en de richtlijn

Dr. Kathleen De Cuyper
Prof. Dr. Tim Opgenhaffen

Ontwikkeling en inhoud van de intersectorale richtlijn voor de preventie en toepassing van afzondering en fixatie in de brede residentiële jeugdhulp

Kathleen De Cuyper

LUCAS KU Leuven

Zorgonderzoek & Consultancy

Tim Opgenhaffen

Instituut voor Sociaal Recht KU Leuven

UHasselt

Onderzoeksgroepen KU Leuven

- **LUCAS**: Dorien Beeckmans, Nana Mertens, Kathleen De Cuyper, Chantal Van Audenhove, Els Vanlinthout en Tine Peeters
- **Instituut voor Sociaal Recht**: Tim Opgenhaffen, Johan Put
- **Gezins- en orthopedagogiek**, faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen: Gilles Droogmans, Sara Nijs, Bea Maes
- **Academisch Centrum voor Verpleeg- en Vroedkunde**: Jasper Vanhoof, Theo van Achterberg

DEEL I. AANLEIDING

Thematische inspectie vrijheidsbeperkende maatregelen (2016-2018)

(Forensische)
kinder- en jeugd-
psychiatrie

VAPH-
voorzieningen
minderjarigen

Brede jeugdhulp:
OOOC's,
proeftuinen, GI's

Probleem

Effectiviteit niet
aangetoond

Ontwikkelingskansen
worden ondermijnd

Verhoogd risico op
nefaste gevolgen

Principieel
dwangverbod

- De weinige interventiestudies suggereren dat **afzondering en fixatie** **geen betere technieken** zijn om agressieve incidenten te verminderen en veiligheid te verbeteren
- Visies van jongeren:
 - **agressief gedrag daalt**, agressieve of gespannen gevoelens niet of worden sterker
 - een **minderheid** ervaart gevoel van **veiligheid en zelf-controle**

Probleem

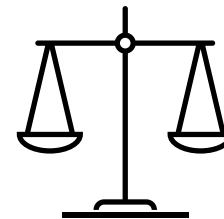
Effectiviteit niet
aangetoond

Ontwikkelingskansen
worden ondermijnd

Verhoogd risico op
nefaste gevolgen

Principieel
dwangverbod

- Afzondering en fixatie worden ervaren als **repressie**
- Dit ondermijnt de ontwikkeling van **autonomie, competentie en verbondenheid**
- **Spanningsveld** voor begeleiders:

Macht uitoefenen om
veilige en gestructureerde omgeving
aan te bieden

Beschermen van rechten,
waardigheid, (lichamelijke) autonomie
en ontwikkelingskansen

Probleem

Effectiviteit niet
aangetoond

Ontwikkelingskansen
worden ondermijnd

Verhoogd risico op
nefaste gevolgen

Principieel
dwangverbod

- Voor de **jongere**, waaronder (her)traumatisering
- Voor de **begeleiders**
- Voor de **werkrelatie** tussen beiden

Probleem

Effectiviteit niet
aangetoond

Ontwikkelingskansen
worden ondermijnd

Verhoogd risico op
nefaste gevolgen

Principieel
dwangverbod

- Uitgangspunten: **autonomie** en **recht op fysieke integriteit**

- Bv. Art. 8, § 1 Wet Patiëntenrechten

De patiënt heeft het recht om geïnformeerd, voorafgaandelijk en vrij toe te stemmen in iedere tussenkomst van de beroepsbeoefenaar.

- Gevolg: **tweedeling**

Met toestemming
“uiting van autonomie”

Zonder toestemming
wettelijke basis nodig

- Niet alle verwijzingen in de wet zijn ‘wettelijke basissen’.

ERKENNINGS
NORMEN

KB VERPL.
VERSTR.

OMZ.
WECKX

...

- Sommige wettelijke basissen zijn fragmentair

DECREET RECHTSPOSITIE MINDERJARIGE

- Vaak enkel:

NOOD
TOESTAND

Nood aan een richtlijn voor de brede residentiële JH

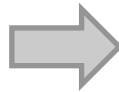
Effectiviteit niet
aangetoond

Ontwikkelingskansen
worden ondermijnd

Verhoogd risico op
nefaste gevolgen

Principieel
dwangverbod

Goede én onrustwekkende praktijken

Doelstellingen van de **richtlijn**:

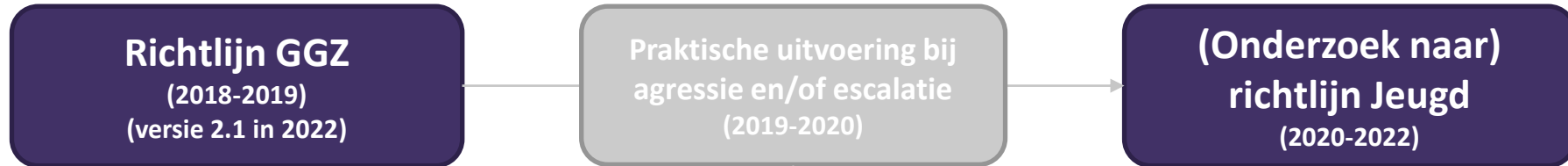
- **Kwaliteitsverbetering** ondersteunen **in alle sectoren**:
aanbevelingen met zicht op de **toekomst**
- **Preventie** van afzondering en fixatie centraal
- **Zo min en zo kort** mogelijke toepassing: veilig en mensen-
rechtenconform
- Wanneer **niet toelaatbaar**
- Aanbevelingen die gebaseerd op
 - Evidentie uit klinisch en (ortho)pedagogisch **onderzoek**
 - **Juridisch** mensenrechtelijk en nationaal-rechtelijk
toetsingskader
 - Expertise en best practices afkomstig van alle **stakeholders**
- **Randvoorwaarden** voor de implementatie

DEEL II. DE ONTWIKKELING

Richtlijnen over afzondering en fixatie

- Afzondering
- Fixatie
 - Fysieke interventie
 - Mechanische fixatie
 - Medicamenteuze fixatie
- Geen andere vrijheidsbeperkende maatregelen, zoals bvb. compartimentering

Sectoren

- Oorspronkelijk: residentiële GGZ
- Vanaf 2022 (versie 2.1): residentiële volwassenen GGZ

- Residentiële jeugdhulp, inclusief gemeenschapsinstellingen
- Residentiële zorg voor kinderen en jongeren met een handicap
- Residentiële kinderen en jongeren GGZ

Motieven

- Afzondering en fixatie om de **veiligheid te herstellen** bij **acuut en ernstig gevaar** voor de jongere of andere personen
→ laatste redmiddel. Er doet zich een noodtoestand voor.

- Afzondering en fixatie om de **veiligheid te herstellen** bij **acuut en ernstig gevaar** voor de jongere of andere personen
→ laatste redmiddel. Er doet zich een noodtoestand voor.

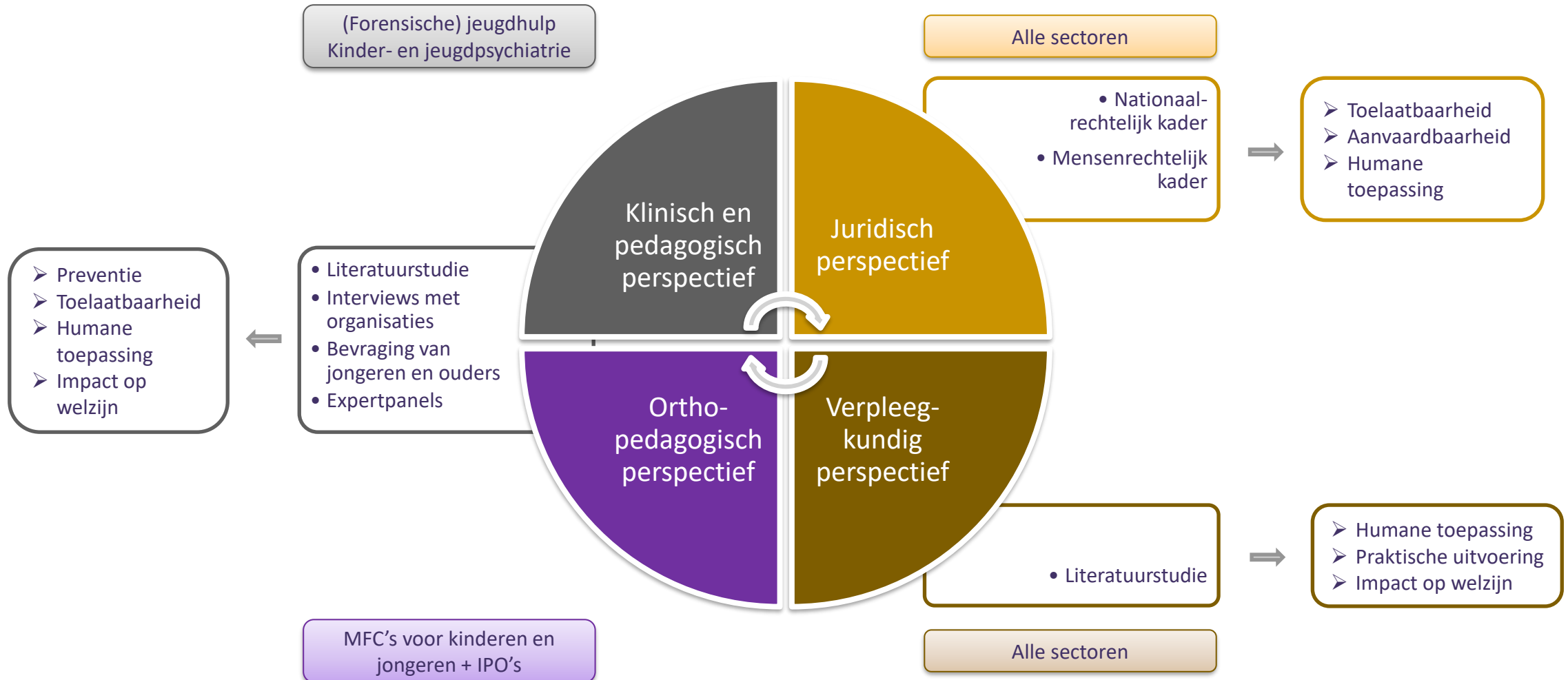
Cliffhanger: onvoldoende data voor aanbevelingen over toepassing

- Afzondering en fixatie om de **veiligheid te behouden** bij **potentieel gevaar** voor de jongere of andere personen, dus ter preventie van acuut en ernstig gevaar → geen sprake van een noodtoestand

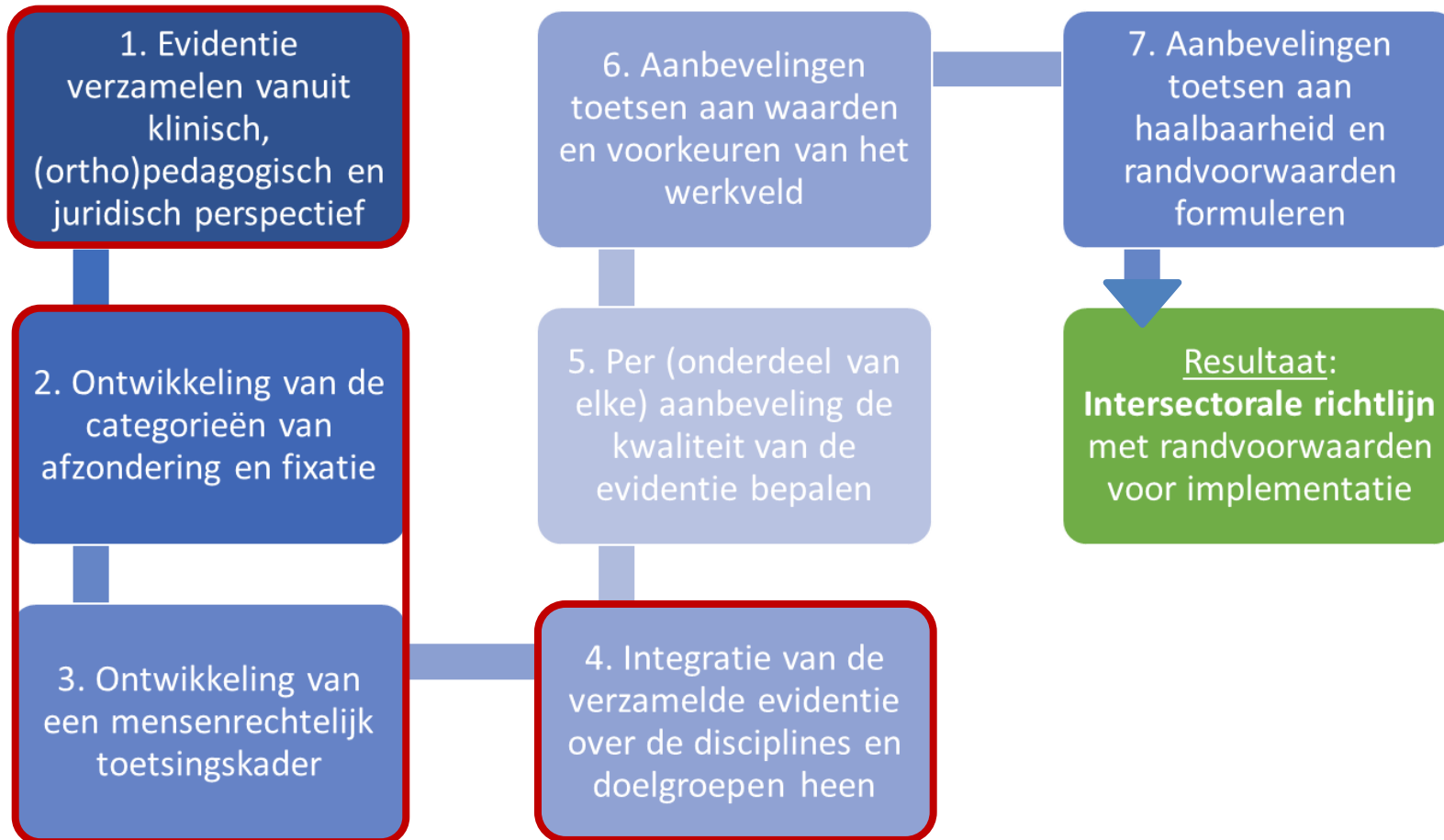
- Afzondering en fixatie om **ontwikkelings- en ontplooiingskansen te bevorderen** van de jongere of andere personen
→ kan dubbele functie hebben: ook veiligheid behouden

- Afzondering om de jongere te **straffen**
→ handhavend optreden na een incident, wanneer het gevaar reeds geweken is en de orde reeds hersteld
→ de straf heeft een leed toevoegend doel

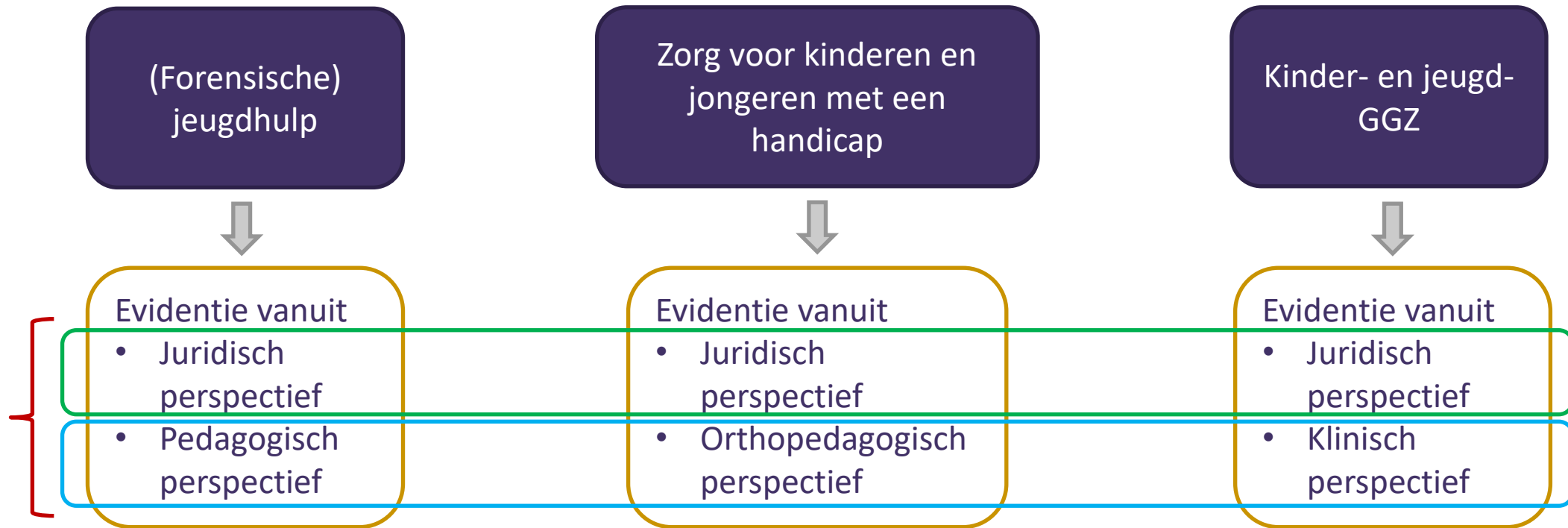
Interdisciplinaire en intersectorale ontwikkeling

Interdisciplinaire en intersectorale ontwikkeling

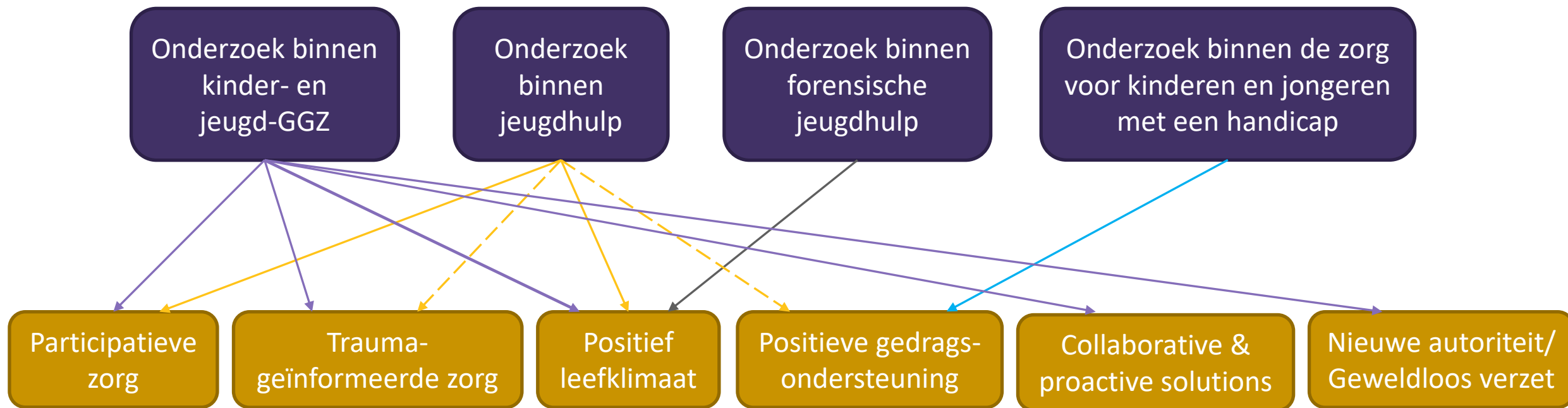
Integratie van de perspectieven voor alle sub-sectoren

Aanbevelingen voor de praktische uitvoering: Delphi-studie in 2019 + literatuurstudie voor 2020-2021 vanuit verpleegkundig perspectief

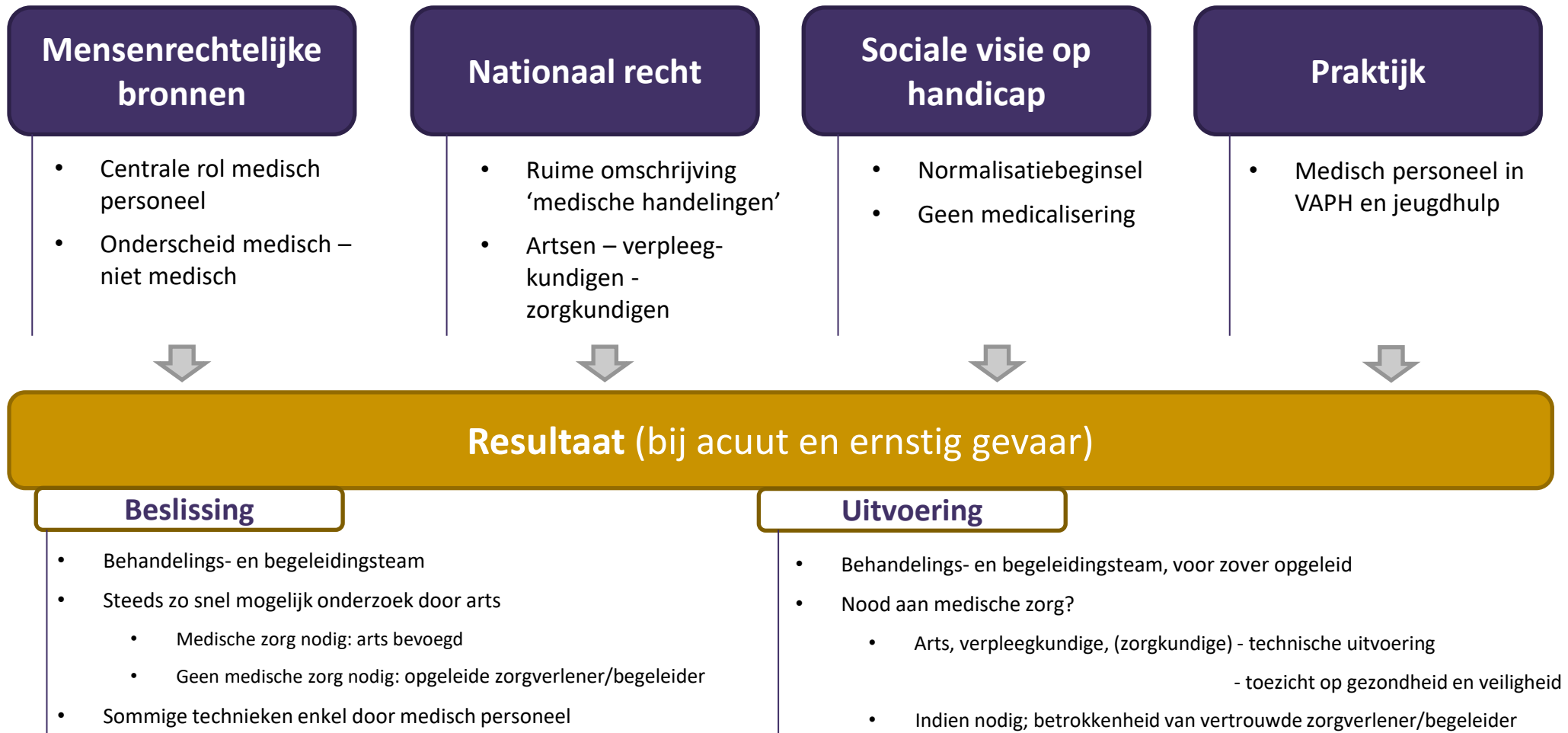
Integratie van de perspectieven voor alle sub-sectoren

Het preventiebeleid vanuit de organisatie bevat een duidelijke visie op zorg/begeleiding → Visies die de preventie van afzondering en fixatie versterken:

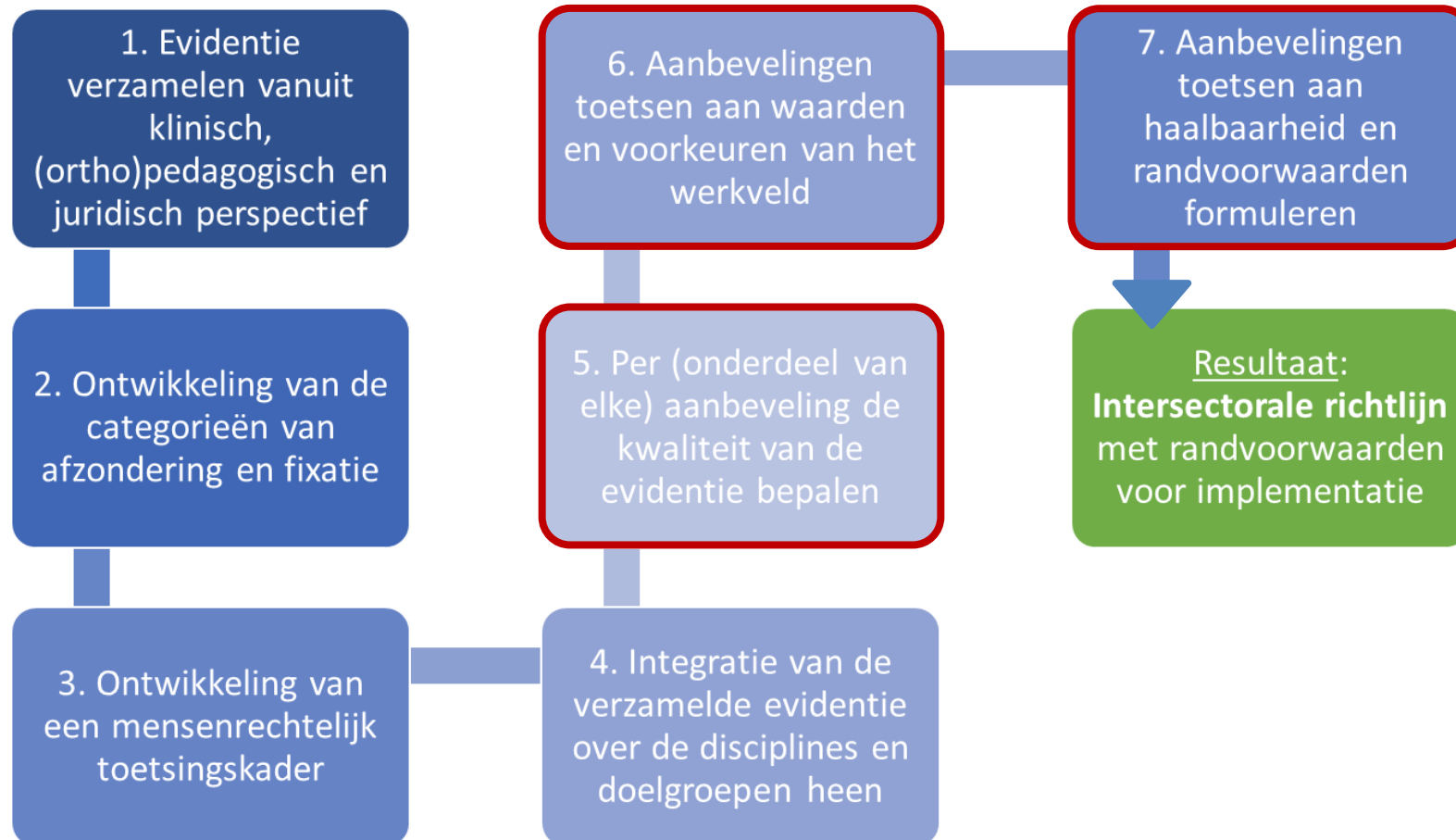

Spanning tussen perspectieven

Wie beslist – wie voert uit (voorbeeld)

Interdisciplinaire en intersectorale ontwikkeling

DEEL III. HET RESULTAAT

Aanbevelingen voor...

Om te straffen

Preventie

Toepassing

- Niet toelaatbaar

Om de veiligheid te herstellen bij acuut en ernstig gevaar

Preventie

Toepassing (onder dwang of met toestemming)

- Te vermijden
- Laatste redmiddel
- Mits volgen aanbevelingen

Om de veiligheid te behouden bij potentieel gevaar (preventie)

Preventie

Toepassing (onder dwang)

- Niet toelaatbaar

Toepassing (toestemming)

- Te vermijden
- Geen aanbevelingen wegens geen overeenkomst tussen evidentie vanuit verschillende sectoren

Ter bevordering van ontwikkelings/onplooingskansen

Preventie

Toepassing (onder dwang)

- Niet toelaatbaar

Toepassing (toestemming)

- Te vermijden
- Geen aanbevelingen wegens geen overeenkomst tussen evidentie vanuit verschillende sectoren

Preventie van afzondering en fixatie ongeacht de finaliteit ervan

Gecombineerde, multi-methodische aanpak

- **Directies:** leiderschap en visie | opleiding | inrichting van de leefruimte
- **Teams** samenwerking | positief leefklimaat | aangepast omgaan met regels | continuïteit van zorg en begeleiding
- **Directe zorg/begeleiding:** beeldvorming | vertrouwensrelatie | signaleringsplan | de-escalatie | alternatieven | nabespreking | time-out

Intersectorale toelaatbaarheid van afzondering en fixatie

- **Niet toelaatbaar** als collectieve maatregel en om te sanctioneren
- **Toelaatbaar** om de veiligheid te herstellen bij acuut en ernstig gevaar voor de jongere of anderen, al dan niet onder dwang
- **Niet toelaatbaar onder dwang** om de veiligheid te behouden bij potentieel gevaar en/of om ontwikkelings- en ontplooiingskansen te bevorderen*

Toepassing bij ernstig en acuut gevaar

Gecombineerde aanpak

- **Directies**
 - Procedures ontwikkelen
 - Opleiding
 - Afzonderingskamer voorzien
 - Klachtenprocedures
- **Procedures**
 - Overwegen en beslissen
 - Uitvoeren en beëindigen
 - Nabespreking met jongeren, omstaanders en zorgverleners/begeleiders

Praktische uitvoering^y

- Teamfunctioneren
- Handelingen/technieken
- Duurtijd
- Evaluatie en registratie

Tot 12 jaar

- Geen mechanische fixatie
- Fysieke interventie verkiezen boven afzondering indien alternatieven niet (langer) volstaan

13-18 jaar

- Mechanische fixatie te vermijden

DEEL IV. DE TOEKOMST

Het vervolg

Om te straffen

Preventie

Toepassing

- Niet toelaatbaar

Om de veiligheid te herstellen bij acuut en ernstig gevaar

Preventie

Toepassing (onder dwang)

- Te vermijden
- Laatste redmiddel
- Mits volgen aanbevelingen

Om de veiligheid te behouden bij potentieel gevaar (preventie)

Preventie

Toepassing (onder dwang)

- Niet toelaatbaar

Ter bevordering van ontwikkelings/onplooings kansen

Preventie

Toepassing (onder dwang)

- Niet toelaatbaar

- Voorlopige aanbevelingen voor de toepassing van afzondering en fixatie voor jongeren met een verstandelijke beperking
- Vervolgproject om tot finale aanbevelingen te komen gericht naar personen met een handicap

Toepassing (toestemming)

- Te vermijden
- Geen aanbevelingen wegens geen data

Toepassing (toestemming)

- Te vermijden
- Geen aanbevelingen wegens geen data

Contactgegevens

kathleen.decuyper@kuleuven.be

tim.opgenhaffen@kuleuven.be

Intersectorale richtlijn vanaf deze namiddag te vinden op
www.steunpuntwvg.be

Dialogoog en implementatie

Jos Theunis

Vlaanderen
is zorgzaam samenleven

Dialogoog

Communicatie en dialoog

Bekendmaken en verspreiden van de richtlijn

- webinar
- website steunpunt
- verspreiden via de sectorale kanalen

Dialoog

- aanspreekpunten vanuit de administraties
- dialoog
 - met koepels/voorzieningen
 - met cliënten/jongeren en ouders (of vertegenwoordigers)
 - op diverse fora

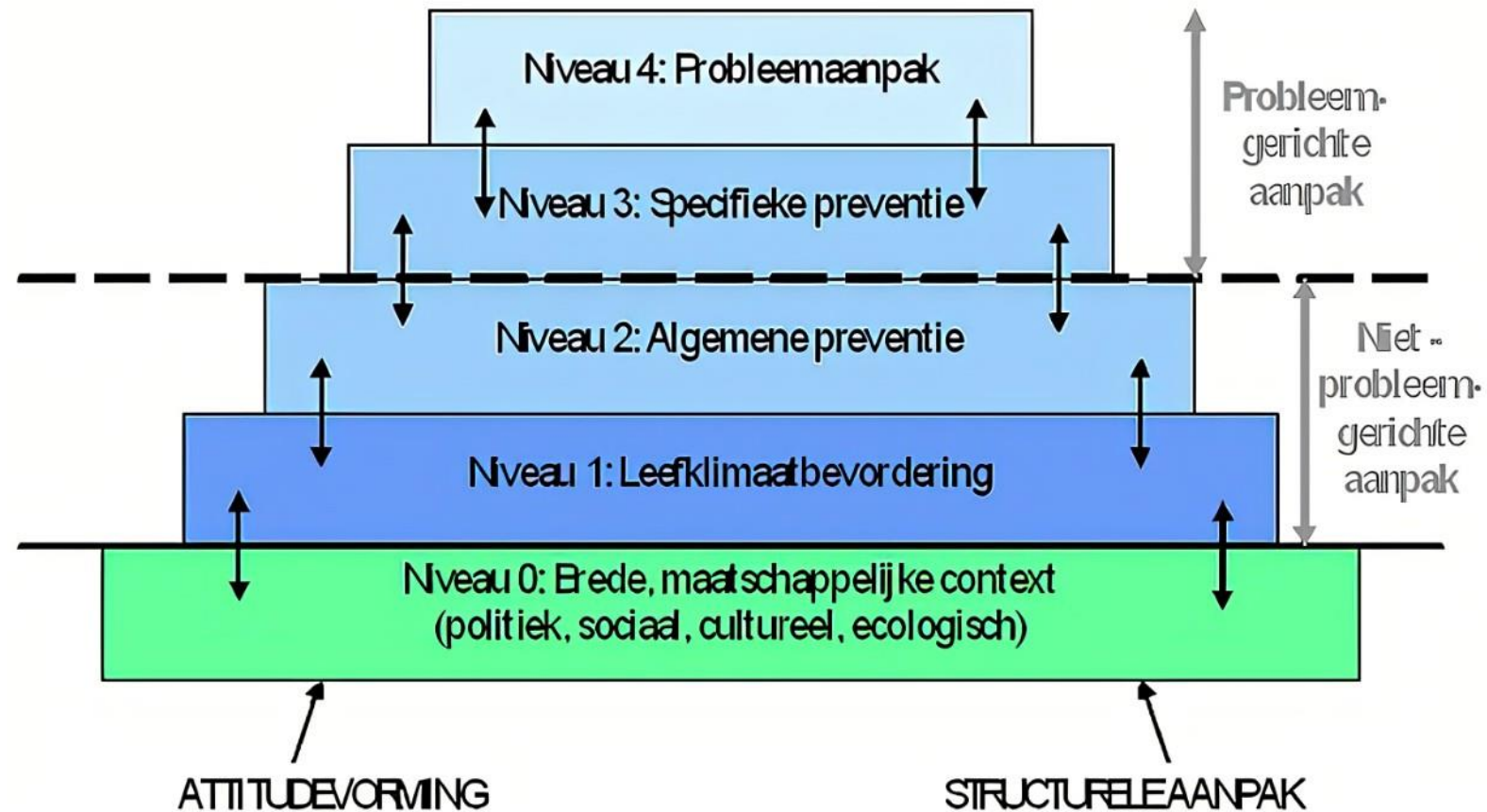

Vlaanderen
is zorgzaam samenleven

Praktijkondersteuning

Preventiepiramide als kapstok

Schema: de preventiepiramide (Johan Deklerck)

Vertaling van de richtlijn naar de praktijk

ambitie om te investeren in een digitaal aanbod

- leeromgeving
- met linken naar bestaande tools/methodieken/vormingskanalen
- eventueel ontwikkelen van instructiefilmpjes, infographics,...

→ koppeling met traject MDR volwassenen GGZ

aanspreekpunten binnen de administraties mbt de richtlijn

- inhoudelijke vragen, signalen,...

Ondersteuning: leefklimaatbevordering en algemene preventie

- **(basis)aanbod rond participatie, kwaliteitsvol wonen, positief leefklimaat**

- Continuering Academische Werkplaats Leefklimaat Vereniging Ons Tehuis
- Project Kwaliteitsvol Wonen (Opgroeien)
- project 'Uitbreiding Participatie-ruimte' (GI)
- Academische Werkplaats de-institutionalisering (VAPH)
- Bestaande aanbod ICOBA, steunpunten, koepels en vormingsinstanties

- **Inspiratiedag ism SWVG op 13 december**

Ondersteuning: Specifieke preventie en curatieve maatregelen

Mogelijke elementen van een intensief intersectoraal ondersteuningstraject (nog in uitwerking)

- lerende netwerken/intervisies
- academische ondersteuning: noden, werkzame elementen, drempels, goede praktijken ontsluiten + verfijnen van de aanbevelingen
- **Specifiek traject GI**
- **Actie onderzoek bij finaliteiten ontplooiingskansen en potentieel gevaar (VAPH)**
- **Intervisietraject signaleringsplannen (SAM / platform VBM)**
- **Bestaand vormingsaanbod ICOBA, steunpunten en vormingsinstanties**

Model voor eenvormige registratiegegevens

- **Op zoek naar gedragen afspraken rond registratie**
 - Welke gegevens, welke vorm, frequentie, duur, toezicht,...
 - op basis van de wetenschappelijke input uit de richtlijn
 - verder bouwend op bestaande initiatieven
- **Doel:**
 - in functie van eigen kwaliteitsbeleid
 - leren van elkaar door onderling uitwisselen van gegevens

Vlaanderen
is zorgzaam samenleven

Randvoorwaarden

Implementatieproces heeft aandacht voor

- **Zorg voor personeel en werkbaar werk**
- **Infrastructuur**
- **Specifieke elementen:**
 - VAPH: bekijken op welke wijze er kan gelinkt worden aan kwaliteitsbeleid volwassenen
 - GGZ: afstemming mbt implementatie MDR en beleid volwassenen – dialoog
 - Onderwijs: werkt ook kader uit voor omgaan met vrijheidsbeperkende maatregelen

Vlaanderen
is zorgzaam samenleven

Vertaling in de regelgeving

Vertaling in regelgeving

Traject rechtspositie

- principes en aanbevelingen vanuit richtlijn vertalen in regelgeving
- timing (is bijgestuurd): september-oktober overleg met de stakeholders

Dialogoog staat centraal

**Samen komen tot een
gedragen
implementatieplan**

Vlaanderen
is zorgzaam samenleven

Slotwoord minister Beke

<https://vimeo.com/703183707>

Mourad Bek

Vragen, signalen, suggesties...

- ▶ Aanspreekpunten in de sectorale administraties
- ▶ Algemeen en intersectoraal: jole.louwagie@vlaanderen.be